

Н. Полонська-Василенко

УКРАЇНСЬКИЙ ВІЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (1921—1971)

1. ВІДЕНСЬКА ДОБА

1971 рік є дата одного з визначних ювілеїв України: 50-ліття Українського Вільного Університету, єдиного національного університету цілої еміграції. Він не був єдиним університетом, що його заснували емігранти після прогри визвольних змагань: був Балтійський університет в Гамбурзі, німецький в Празі, університет УННРА в Мюнхені. Всі вони матеріально були більш забезпечені, ніж Український — але жодний з них не довгий час існував, а спроба чехів заснувати університет в Людвігсбурзі не була здійснена. І тільки Український Вільний Університет, не зважаючи на тяжкі умови існування, працює 50 років і зберігає той вогник вільної науки, що його 50 років запалили українські культурні діячі у Відню.

В часи після прогри Визвольних Змагань значну роль серед української еміграції почав грати Відень; місто мало потерпіло від війни і в ньому скупчилося багато української еміграції, головним чином інтелігенції з Галичини та Буковини. Року 1920 ця інтелігенція, серед якої було багато вчених, почала влаштовувати лекції, академічні виклади з різних дисциплін. Слухачів збиралося чимало, але випадковими були і теми, і контингент слухачів: були люди з університетською освітою, і зовсім без неї, було багато жінок, що прагнули поповнити гімназійну освіту. В цілому виклади мали великий успіх, і це стало одним з поштовхів влаштувати систематичні курси.

У Відні існувало Товариство українських журналістів та письменників. Воно подало ініціативу організувати такі курси. Член Товариства, кол. декан Львівського університету, відомий лінгвіст проф. Олександр Колесса, перший подав думку про заснування Українського університету. Цю ідею було схвалено 17 січня 1921 року, в приміщенні «Союзу архітектів» на Ешенбахерштрассе 9: це дата і місце зародження УВУ.

Була організована Рада, до якої вступили професори: Олександр Колесса, Станіслав Дністрянський, Іван Ганицький, Володимир Старосольський, і два представники від Товариства журналістів та письменників; це були Олександр Олесь (Кандиба), та д-р Володимир Кушнір. Почалася підготовча організаційна праця. Університет з самого початку поділявся на два факультети: філософічний та правни-

чий. Професорами були: на філософічному факультеті — Дмитро Антонович, відомий знавець українського мистецтва, Іван Горбачевський — хемік світової слави, Дмитро Дорошенко, відомий історик України, Олександр Колесса, Степан Рудницький, відомий географ України, Степан Смаль-Стоцький — філолог, один з перших академіків Української Академії Наук у Києві. На правничому факультеті були: Станіслав Дністрянський, відомий знавець міжнародного права, кол. депутат до Віденського парламенту; Ростислав Лащенко — історик українського права, Михайло Лозинський, правник, Олександр Одарченко — економіст, професор Варшавського університету, Володимир Старосольський, теорія права, Сергій Шелухин, дослідник українського права, Федір Щербина, статистик, член-кореспондент Російської Академії Наук.

Першим ректором обрано було проф. О. Колессу.

В травні 1921 року почалися виклади в Українському Вільному університеті. Студентів було досить: 65 на філософічному факультеті і 25 на правничому.

Проте, не зважаючи на видатний склад професорів, на достатнє число студентів, Український університет у Відні не міг розгортатися. Йому не вистачало матеріальної бази. Причин було багато. Перш за все Відень втрачав своє значення, як головний осередок української еміграції. В зв'язку з тим українські громадські установи, які взяли на себе матеріальне забезпечення університету, не могли виконати цих зобов'язань, бо самі занепадали, або ліквідувалися. Студентства було замало, і само воно було злиденне, щоб підтримували університет. Була конечна потреба пошукати іншого, більш сприятливого терену, до якого перенести університет. Доля університета склалася цілком випадково.

Літом 1921 р. проф. В. Старосольський поїхав до Праги на з'їзд соціалістичної партії. В Празі він зустрів інженера Нечаса, соціал-демократа, референта українських справ в канцелярії президента Масарика. В розмовах зупинилися вони на долі українського університету і Старосольський розказав про невідрадні становище університету в Відні. На це інженер Нечас запропонував перенести університет до Праги і сам зреферував цю справу Масарикові. Протягом одного дня справа була поладжена.¹ Так оповідав про цю подію проф. І. Мірчук. Д-р Роман Голят, зі слів проф. Р. Смаль-Стоцького, розповідає про це інакше. Він пише, що не зважаючи на матеріальні труднощі існування УВУ в Відні, Рада університету стала шукати іншого місця для його осідку і зупинилася на Празі, на ініціативу ректора О. Колесси. Року 1921, 11 лютого, обираючи Прагу, як місто осідку університету, брали до уваги, що там перебувало багато української студентської молоді, понад 5000 людей. З доручення Ради на початку травня 1921 року, ректор О. Колесса та проректор С. Дні-

¹ І. Мірчук, «Український Вільний Університет», *Науковий Збірник УВУ*, т. V, Мюнхен, 1948, стор. VIII.

стрианський поїхали до Праги. Вони зустріли тепле прийняття з боку прем'єр міністра, міністра закордонних справ та міністра освіти. Ректор О. Колесса був прийнятий президентом Т. Г. Масариком.² Всі вони охоче погодилися прийняти Український Вільний Університет.

ПРАЗЬКА ДОБА

Літом 1921 р. Український університет був перенесений до Праги. Двома декретами — міністра закордонних справ 16 вересня, та міністра освіти 5 жовтня 1921 р. ухвалено було його право азилю та перебування на території Чехословаччини. Він дістав матеріальне забезпечення, субсидії для студентів, право викладати лекції в залах Карлового університету в Празі. Тоді він дістав і назву «Українського Вільного Університету», складено було «статут», і встановлено право студентів та покладено було ті правні та матеріальні права, на основі яких він існував протягом дальших 24 років.³

Обрання Праги для УВУ було надзвичайно вдалим. На той час може найбільше скупчення української молоді було в Празі. Це була та молодь, що брала участь в арміях Росії та Австро-Угорщини, а пізніш України проти большевиків та Польщі. До Чехословаччини перейшла бригада генерала Крауса. Були вояки інтерновані в таборах Чехословаччини, згуртовані в таборах Йозефова та Яблінного, було багато молоді з армії УНР, УГА, дехто з студентів, що втекли з львівського університету, коли поляки його польонізували, та з Черновецького університету, що його румунізували.

До цієї основної маси молоді час від часу вливалися нові. Коли в 1939 р. мадяри зайняли Карпатську Україну, багато молоді перейшло до Праги й вступило до УВУ. Того ж року большевики зайняли Галичину й студенти з університету теж перейшли до УВУ. Взагалі за тих часів у Празі було біля 5000 української молоді. До УВУ вступали не тільки українці: були німці, лотиші, білоруси, румуни, мадяри, жиди і росіяни.

В УВУ, за перші роки існування, було понад 500 чоловік, в роках 1921—1922 було максимальне число 700 душ на обох факультетах. Поволі число студентів зменшувалося: багато закінчувало курс, а нових було менше. В останні роки 1939—1941 число їх впадо до 60 душ.⁴

Коли було перенесено УВУ до Праги й обговорювалася його структура, Рада УВУ висловила бажання мати три факультети: правничий, філософічний та природничий. Проти цього виступили чеські чинники, і дали іншу пропозицію: правничий факультет дістав назву «факультет юридичних та соціальних наук», а філософічний був поді-

² R. Holian, *Short History of Ukrainian Free University*, New York 1964, p. 4.

³ Р. Голіят, *цит. пр.*, стор. 12, 13, 14.

⁴ Там же, стор. 17.

лений на два відділи: історично-філософських наук та природничих наук.⁵

Число професорів на Празький період історії УВУ значно збільшилося, порівнюючи з Віденським. До професорів, що приїхали з Відня, приєдналося багато вчених з Західної України; вони брали участь в УГА і залишилися на Заході, інші приїхали з підсоветської України з армією УНР, а інші в дипломатичних місіях, за гетьманської держави, або Директорії. Серед них були видатні вчені, як В. Біднов, історик української Церкви, з Катеринослава, В. Кубійович — кол. доцент Краківського університету, географ, Б. Матюшенко, гігієна, В. Щербаківський, археолог з Полтави, О. Шульгин, історик, амбасадор Української Держави в Болгарії, О. Лотоцький — церковне право, Ф. Швець, геолог та О. Андрієвський — цивільне право та інші. За останній рік — Празького періоду, 1944 р. вступили вчені з советської України: історики О. Оглоблин та Н. Полонська-Василенко — колишні професори Київського університету, П. Ковалів — мовознавець, професор Педагогічного Інституту в Києві, Л. Окіншевич — історія права, кол. старший науковий співробітник Української Академії Наук.

Загальний характер УВУ Празької доби значно різнився від Віденського, у Відні малий гурток українських вчених, переважно з Західної України, заклав маленький університет для невеликої групи студентів, переважно не з Західної України. В Празі цей університет не тільки виріс, але набув характер соборності, став українським університетом, що об'єднував вчених та студентів цілої України, католиків і православних.

УВУ здобув поважне місце в історії культури української еміграції не тільки, як висока школа, але й як науковий осередок. Завдяки допомозі УВУ, в Чехії заснуються інші високі школи: року 1922 Сільсько-Господарська Академія в Подебрадах, року 1923 Високий Педагогічний Інститут ім. Драгоманова в Празі: в обох викладали багато професорів УВУ. Незабаром у Празі було засновано Студію Пластичного мистецтва, під проводом професора Д. В. Антоновича. Біля УВУ гуртуються наукові товариства: медиків, хеміків, інженерів, природників та інші. Але головне значення мало Історично-філологічне товариство, засноване в 1923 році. Воно було пов'язане з УВУ і через нього праці професорів УВУ виходили на широкий форум громадськості. За час з 1923 по 1945 роки Товариство відбуло кількасот засідань, на яких було прочитано 500 доповідей, переважно професорами УВУ, і видано 5 збірників. Засідання Товариства користалося великою популярністю, і на них сходилося багато слухачів.

Велике значення для історії української культури мав музей Визвольної Боротьби України, заснований УВУ, року 1925. Незабаром Музей відділився від УВУ, було зорганізовано Товариство М. В. Б. У. (Музей Визвольної Боротьби України) з власною управою та коштами

⁵ Там же, стор. 14.

(ці кошти надсилали переважно з ЗДА). Але провід Музею весь час належав професорам УВУ. Головами минулого Т-ва були: професори І. Горбачевський, С. Смаль-Стоцький, А. Яковлів, Д. Дорошенко, незмінним директором — Д. Антонович. В музею був відділ архіву, де було зібрано архіви УНР, таборів полонених, Союзу Визволення України, листування діячів, тощо. Була також цінна бібліотека, зокрема періодика часів Визвольних змагань. В музею були пам'ятки мистецтва, меморіальні речі, тощо. Музей мав в 1938 році власний будинок в Празі. Все це здебільшим загинуло під час останньої війни.

Все це зробило УВУ головним осередком життя української еміграції 20—30-их років.

Значення УВУ, як наукового осередку української еміграції, виходило за межі Праги. 1920-ті роки характеризуються великим числом наукових конференцій, і професори УВУ брали активну участь в понад 20 конференціях. Перше місце в цьому стосунку мав професор В. М. Щербаківський, який був на 15 конференціях і виступав теж з доповідями. Професор І. Мірчук теж брав участь в багатьох конференціях, також проф. І. Горбачевський, проф. С. Шелухин та інші.

УВУ залишив пам'ятки своєї наукової діяльності в своїх виданнях. Була видана фундаментальна праця проф. І. Горбачевського «Підручник органічної хемії» на 800 стор. Другий том — «Підручник неорганічної хемії» такого розміру залишився не надрукованим. Видано було праці проф. С. Дністрянського: «Загальна наука права», Р. Лашенка: «Історія українського права». УВУ видавав «Наукові Збірники», один з них був присвячений президентові Чехословацької Республіки Т. Г. Масарикові. Крім друкованих праць, видано було чимало літографічним способом: це були переважно підручники, призначені для студентів. Літографічним способом було видано праці проф. Д. Антоновича: «Історія українського малярства», та В. Тимошенка з економіки України.

З початком 1930-их рр. становище УВУ погіршало. Поліпшення відносин між Чехословацькою республікою та СРСР шкідливо відбилося на ставленні чеського уряду до українських емігрантів: зменшено було субсидії, закрито Високий Педагогічний Інститут, Господарську Академію в Подебрадах, перетворено на С. Г. Інститут (УТГІ). Але УВУ залишився недоторканим. Року 1939 Чехословацьчину окупувало німецьке військо. УВУ був значно обмежений в правах і діяльності. До УВУ був призначений німецький куратор. Виклади відбувалися лише час від часу.

14 лютого 1945 року, коли війна вже наближалася до кінця, на Прагу зроблено було перший налет. Одна з бомб впала на будинок Музею й знищила частину експонатів. Почалися тривожні розмови в УВУ. На засіданні філософічного факультету було поставлено питання про евакуацію УВУ, як української установи, з бібліотекою, архівом, професорським складом і перенесення його до якоїсь іншої країни. Проте Сенат УВУ відхилив пропозицію філософічного факульте-

ту про евакуацію. Професори, які вірили в надійність своїх чеських паспортів і декретів Чехословацької Республіки, встановлювали правне становище УВУ в Празі, взяли гору. Вони були певні, що советське військо не пошкодить УВУ, а навпаки, зацікавляться ним, коли побачать, що все залишається в належному стані: і адміністрація, і бібліотека, і банкове конто. Ця концепція перемогла. Але ректор проф. А. Яковлів, декан філософічного факультету В. Щербаківський та значна частина професури заявили, що вони виїздять з Праги. Ці професори дістали посвідки про тимчасові відпустки, з обов'язком повернутися до УВУ на першу його вимогу. Замість адміністрації, що виїздила, було обрано нову. На ректора було обрано кол. президента Карпатської України монсеньора Августина Волошина, на деканів: філософічного факультету І. Панькевича та правничого О. Гайманівського. Всі вони, а також канцлер УВУ, полковник Россиневич були арештовані через пілька днів по вступі до Праги Червоної армії. Ректора та канцлера було розстріляно. Бібліотеку, архів, банкове конто конфісковано. Музей Визвольної Боротьби був теж ліквідований і матеріали його вивезені до ССРСР.

Так закінчився в перших днях травня 1945 року Празький період історії УВУ.

МЮНХЕНСЬКА ДОБА ІСТОРІЇ УВУ

Наприкінці травня 1945 року невеличка група професорів УВУ виїхала з Праги. В ній були: В. М. Щербаківський, О. П. Оглоблин, П. К. Ковалів, С. М. Драгоманов, Н. Д. Полонська-Василенко, а також О. П. Косач-Кривинюк, сестра Лесі-Українки і В. В. Міяковський. Після довгого й небезпечного переїзду, на початку червня 1945 року ця група доїхала до Баварії, але не було можливості дістатися до Авґзбургу, де було призначено зустріч «біженців» з Праги. Ця університетська група доїхала тільки до Мюнхену, де зібралося вже чимало втікачів. Мюнхен був тоді цілком зруйнований. Тяжко було знайти якийсь куток, де можна було б притулитися. Та не зважаючи на жах цього зруйнованого міста, на безперспективність влаштуватися в ньому, серед руїн, знайшлися й тут ідеалісти — вчені, які знову почали розпалювати смолоскип вільної науки. Але між Віднем 1921 року й Мюнхеном 1945 року була велика різниця: Відень не був тоді зруйнований війною, і ці професори, що заснували УВУ, мали дах над головою й певні засоби до життя. Цього не мали їхні спадкоємці, професори УВУ, у Мюнхені. Але вони, не дбаючи про свою власну долю, вирішили поновити УВУ, серед руїн та згарищ Мюнхену. Головним ініціатором відновлення УВУ був професор В. М. Щербаківський, до нього приєдналися проф. І. Мірчук та інші професори УВУ.

Перші професорські збори відбувалися в помешканні вдови професора С. Томашівського, пані Марії Томашівської, на Йоганнплатц.

Там же відбувалися перші виклади. Ректором УВУ було обрано проф. В. Щербаківського, деканом філософічного факультету проф. І. Мірчука, правничого — проф. Л. Окіншевича. Секретарство УВУ було доручено пані М. Томашівській. До кінця 1945 р. було вже оформлено заснування УВУ. Керівництво УВУ почало шукати правової підтримки з боку влади. Баварська влада і окупаційна американська поставилися прихильно до ідеї відновлення УВУ, але матеріально нічим не могли підтримати. УВУ було здане тільки на власні ресурси. Проте важливе значення мало те, що Баварське міністерство приділило УВУ приміщення в будинку школи на Версайлерштрассе. Там було приміщено й канцелярію і кілька аудиторій, і бібліотеку.

Чутки про відновлення УВУ швидко поширилися по таборах, де скупчувалася молодь, і вже з кінця 1945 р. до УВУ вступали студенти: серед них були кол. празькі студенти, що не встигли закінчити курсу, а також багато з «остівської молоді», яка не повернулася «на родину». Матеріальне становище їх було тяжке.

Зростало число професорів, яке наприкінці 1940-их років досягло 70. Серед професорів були не тільки професори УВУ з Праги, а також багато нових, з т. зв. «нової» еміграції, вчені з Західної та Східної України. Крім того, приєдналися до них, як асистенти та доценти особи, що склали докторати в УВУ в Мюнхені. Серед цих 70 професорів були на філософському факультеті: Ю. Бойко, М. Ветухів, Г. Ващенко, М. Глобенко, Ю. Бурггардт-Клен, П. Курінний, О. Кульчицький, М. Міллер, В. Міяковський, В. Стецюк, Ю. Шевелєв-Шерех, В. Янів, на правничому: М. Васильєв, В. Гришко, Є. Гловінський, Ю. Панейко, Ю. Студинський та інші.

Поволі матеріальні справи УВУ налагоджувалися. Американські організації — УНРРА та ІРО давали одноразові субсидії, українська організація кооператив «Єдність» щороку давала певні відсотки своїх прибутків. Баварський уряд, під проводом прем'єр-міністра д-ра Егарда давав теж невеликі, але регулярні дотації.

УВУ міг вже мінімально оплачувати працю професорів, давати субсидії студентам.

Проте, далі становище УВУ зазнало важких змін. Перша катастрофа була матеріальна: це була валютна реформа, яка позбавила УВУ тих невеликих заощаджень, які було зроблено. Критично, вона позбавила українські організації можливості допомагати УВУ субсидіями, бо вони самі опинилися в скрутному стані.

Другою катастрофою УВУ була еміграція за океан, що з 1948 р. набула масового характеру. Виїздили професори, а головню — студенти, не закінчивши УВУ. Аудиторії спорожніли, але виклади не припинялися до кінця літнього семестру 1956 року.

Змінявся характер викладів: аудиторні лекції замінили семінари з малими групами студентів та консультації з ними.

А втім виїзд студентів за океан ще не розривав зв'язків їх з УВУ, вони приїздили складати іспити, якими закінчували навчання, обірване передчасним виїздом з Німеччини.

Щоб забезпечити інтереси студентів, які опинилися поза Німеччиною, було організовано «Позаочний університет» в Сарселі, там же була організована Делегатура УВУ. Такі ж Делегатури були в ЗДА та пізніше в Канаді.

Становище УВУ змінилося на краще, коли 16 вересня 1950 року Баварське Міністерство Освіти визнало за УВУ, як правним університетом, право давати наукові ступні магістра та доктора.⁶ Це мало велике значення і для престижу УВУ і для його докторантів: в Канаді та США університети визнавали ці права і тим полегшували науковий шлях для докторів УВУ.⁷

З другого боку УВУ зберіг своє значення наукового осередку. Професори УВУ брали активну участь в численних наукових конференціях та з'їздах. УВУ організував декілька інститутів: Психологічний, Літературознавчий, Суспільно-економічний, які працювали часто на спілку з науковими німецькими установами.

Зокрема року 1953, УВУ організував у Мюнхені конференцію Психологінчного Інституту, спільно з німецькими психологами; вона була присвячена тематиці «Напруження поміж Сходом і Заходом у світлі психології». Зміст рефератів було оголошено в спеціальному англomовному бюлетені та німецькому часописі «Die geistige Welt».

Того ж року відбулася конференція УВУ в Страсбургу, за участю також французьких вчених.

Наступного 1954 року відбулася конференція УВУ в Римі. Року 1955 кілька професорів УВУ взяли участь в конференції, влаштованій Католицьким університетом у Лювені. Того ж року Психологічний Інститут УВУ влаштував в Штуттгарті серію викладів на тему «Людські та тваринні фактори в психічному житті».

Цей період життя УВУ характеризується посиленою видавничою діяльністю. Ювілеї 1948 та 1956 років УВУ відзначив виданням двох Наукових Збірників, що були продовженням Празьких (чч. V та VI). Року 1949 видано було збірник «Україна та її народ», англійською мовою, за редакцією проф. І. Мірчука. Року 1956 видано збірник, присвячений ювілеєві папи Пія XII. Року 1955 видано збірник, присвячений конференції в Лювені. Надруковано було дві праці проф. Ю. Бойка: «Шевченко й Москва» та «Шевченко на тлі західноєвропейської літератури».

УВУ надрукував чимало підручників і посібників, які стали ще важливішими тоді, коли припинилося аудиторне навчання. Так, циклостилєвим способом було надруковано праці: О. Баранова, Г. Ва-

⁶ І. Мірчук, «Вступне слово», *Науковий Збірник УВУ*, т. VI, Мюнхен, 1956, стор. XI.

⁷ Там же, стор. XII.

щенка, К. Кисілевського, П. Коваліва, Б. Крупницького, О. Кульчицького, П. Курінного, І. Мірчука, Л. Окіншевича, Я. Падоха, Н. Полонської-Василенко, Я. Рудницького, Ю. Старосольського, В. Стецюка, М. Чубатого, Ю. Шереха-Шевельова, В. Щербаківського, О. Юрченка та інших.

1960-ті роки принесли чимало змін у праці УВУ. Перша і сумна подія, це була смерть проректора, професора І. Мірчука, що сталася 2 травня 1961 року. Починаючи з 1946 року й до своєї смерті професор І. Мірчук, з невеличкими перервами, був ректором або проректором УВУ. Він віддав своє життя, свій талант, свою енергію і весь цей період історії УВУ тісно пов'язаний з його ім'ям.

Ще раніше у січні 1961 року помер ректор УВУ проф. М. Васильєв. Отож УВУ залишився без ректора і без проректора. За статутом, ректора мав заступати найстарший віком професор Г. Ващенко, який був хворий. Тоді Надзвичайні Збори Професорської Колегії УВУ обрали ректором професора Ю. Панейка й УВУ був виведений з кризи.

Проте стан УВУ залишався загрозливим. Треба було перенести УВУ до нового приміщення, бо за новим законом у школах не повинні були бути сторонні установи.

Року 1961 виникла думка про організацію німецького товариства сприяння українській науці Haus der Ukrainischen Wissenschaft «Спільнота праці для сприяння українській науці», як передано цю назву в офіційному статуті. Загальні Збори професорів УВУ, за участю професорів, що перебували в США та Канаді, прийняли пропозицію Товариства та його опіку. До «Спільки сприяння» було прийнято три українські установи: УВУ, УТПГ та НТШ.

Вона дістала приміщення та невелику, але регулярну субсидію. УВУ має на Лаллас-штр. в будинку дві кімнати (кабінет ректора та канцелярію) та право користатися для викладів великою залю на 100 осіб, а крім того приміщення для бібліотеки, спільно з іншими установами. Почалася нова сторінка в історії УВУ.

Наступні роки 1962—1964 внесли мало нового в життя УВУ. Діяльність його була зосереджена на справах видавничих та докторизації своїх слухачів, які не встигли цього зробити до виїзду з Європи.

З 1965 року в житті УВУ настала нова й дуже важлива зміна. За ініціативою ректора, професора Ю. Бойка, односторонньою ухвалою Загальних Зборів професорів УВУ, було поновлено аудиторне навчання. Зважаючи на те, що еwentуальні слухачі перебували поза Мюнхеном, а часто і за межами Європи, лекційний час був обмежений двома літніми місяцями, а програма викладів — двома старшими семестрами — докторськими. Спроба була дуже вдала. Щороку збільшується число фактичних слухачів, яке досягло в 1970 р. максимальної цифри — 50 осіб. Збільшується число доцентів і докторів: в 1970 р. на філософському факультеті дістало докторські ступені 12 осіб. Більша частина з них колись юнаками розпочинали університетські студії в УВУ, і

тепер, через 20—25 років повернулися до нього, часто маючи вже посади професорів-асистентів в університетах США та Канади.

Поволі зміняється професорський склад УВУ. Під час масової еміграції більша частина професорів виїхали з Німеччини. За 20 років УВУ втратив багато професорів: що померли за цей час: О. Баранів, М. Васильів, Г. Ващенко, В. Державин, Д. Дорошенко, Р. Димінський, М. Глобенко, Є. Гловінський, П. Зайцев, Б. Крупницький, З. Кузеля, І. Мірчук, М. Міллер, Л. Ребет, Ю. Студинський, В. Щербаківський, О. Юрченко.

Притягання нових сил, молодших вчених, ускладнюється статутом, який вимагає габілітації, яка для багатьох еміграційних науковців дуже важка, бо УВУ не може дати для цього матеріальної допомоги, у формі субсидії на час підготовки габілітаційної праці. Компромісом в цьому становищі було запрошення лекторів для читання спеціальних курсів на семестральному курсі. Цим шляхом УВУ прив'язує до себе ближче людей, що мають бажання габілітуватися, і дає можливість познайомити слухачів з проблемами, в яких працюють молоді вчені.

Семестральні лекції збігаються в часі з літніми високошкільними курсами, що відбуваються в УВУ протягом 3—4 тижнів, при чому програма їх не зв'язана з програмою семестру.

Щоб уявити собі конкретно, що саме зробив УВУ за весь час свого існування, треба подивитися, скільки української молоді пройшло через його аудиторії. На жаль, ми не маємо архіву УВУ за перші 25 років. За підрахунками д-ра Романа Голіята, у Празі, з 1921 до 1941 року пройшло через УВУ 11.068 студентів,⁸ але ця цифра вимагає перевірки. Характерне число докторантів УВУ. У Празі було промовано 37 докторів філософічного факультету, з 1924 до 1939 року, та 112 — в Мюнхені, з 1946 по 1970 рік разом 149 осіб. На факультеті права й суспільно-економічних наук в Празі до 1941 — 95, та в Мюнхені — з 1946 до 1970 — 128, разом 223. Всього за весь час 1924—1970 — 372 доктори.⁹

В УВУ існує також практика почесних докторатів. Загально за весь час УВУ надав коло 50 почесних докторатів заслуженим українським і неукраїнським вченим і громадсько-політичним діячам.

За останні роки значно збільшилася видавнича діяльність УВУ. УВУ видав Наукові Записки, яких досі видано 8 томів. Крім видання монографій, друкарським засобом, УВУ видає Бюлетені циклостилем, в яких появились докладні відомості про життя УВУ. Поновилося також видання підручників. Загальне число видань УВУ Мюнхенської доби до 1970 року сягає 80 томів.

УВУ продовжує наукові стосунки з німецьким академічним світом: він бере участь в наукових конференціях, що їх влаштовують німецькі вчені, в Штуттгарті і в Тюбінгені.

⁸ Р. Голіят, *цит. пр.*, стор. 17.

⁹ Додаток до Бюлетеню УВУ ч. 2/17 1971 р., стор. 5—32.

Велике значення мала участь УВУ, разом з УВАН, НТШ та УБНТ в Науковій конференції у Рокка ді Папа в р. 1966, наслідком якої був виданий окремих Збірник.

Надходить 50-літній ювілей існування й діяльності УВУ. Дійсно, правий був ректор УВУ проф. І. Мірчук, який казав, що УВУ — це «неповторне явище нашої еміграції». «Запалений малою групою вчених та журналістів — фанатиків української науки, у Відні, цей смолоскип світив через цілі роки. Це наш обов'язок — берегти його полумінь і передати генераціям, які прийдуть по нас».¹⁰

Ці слова значать для нас, як заповіт.

Але до цих великих слів треба додати ще таке: як показала півстолітня історія УВУ, зачатий у Відні, проживши 24 роки в Чехії і 25 років в Баварії, УВУ не став ні австрійським, ні чеським, ні баварським, всі 50 років він залишився і залишиться *українським*, зберігаючи кращі традиції свого народу та його культури.

¹⁰ І. Мірчук. *Український Вільний Університет*. Ukrainian Free University, Мюнхен, 1958, стор. 12.